

Tomas Espedal
PEŠ.
(Ali umetnost divjega
in poetičnega življenja)

prevedla Marija Zlatnar Moe

Odlomke iz literarnih del je avtor zapisal po svoje, po spominu, zato so prevedeni iz norveščine in niso vzeti iz uradnih slovenskih prevodov. (Op. ured.)

Mojemu očetu

1. del

1

Zakaj ne bi začeli z ulico. S tistim delom ulice, ki sem ga dve leti skoraj vsak dan prehodil v obe smeri. Bjørnsonova, prometna in umazana, vrsti delavskih stanovanj na obeh straneh sence, ki je podobna cesti, vhodna rana, hladna in brez krvi, bencinska črpalka proti trgu Danmark, najtemnejše semaforizirano križišče v mestu. Bedna ulica, ki jo prekinjajo moreči sledovi: umirajoče drevo, razpadajoča lesena hiša, od izpušnih plinov zaprašena živa meja, okno, za katerim stoji ženska in si slači bombažen pulover.

Bedna ulica, moj domači naslov in najljubša pot v mesto. (Danes – ko živim na drugi strani mesta, v svetlem, čistem stanovanju s teraso in pogledom na пристanišče – se lahko zgodi, da grem z avtobusom na Bjørnsonovo in se potem odpravim po stari poti v mesto.) Ulica se odpre proti poklicni šoli in stadionu Krohnsminde na desni, stolpnicam in zalivu v Solheimsviknu na levi, hodim mimo kuharskih vajencev na kamnitih stopnicah pred šolo, v svojih belih zračnih kuharskih kapah stojijo spredaj in kadijo, kakor da imajo glave v kuharskih oblakih – sedem, osem kuharskih vajencev v vrsti poleg frizerskih vajenk, ki jih je lahko prepoznati zaradi frizur, rdečih, zelenih pramenov v vseh dolžinah in smereh (ena od deklet si je obrila lase v dolgi črti od čela proti tilniku, kakor da se pot nadaljuje po njeni glavi), in jaz grem naravnost, proti trgu Danmark. Dol, pod prometni stroj. V podhodu levo ali desno? Podhod se razdeli, danes

grem na desno, in tega se lahko veselim pozneje, da nisem šel na levo, kajti malo naprej po desni poti, takoj za kinom Forum, za klancem proti zalivu Store Lungegårdsvann, na mostu, kjer na asfaltu umira riba, sončna svetloba pade na prometni znak in mene zadene nepričakovani občutek sreče. Nič drugega ne sporoča, samo: srečen si. Tukaj in zdaj. Brez razloga. V tem trenutku si srečen, brez razloga, kakor darilo. Tega ni mogoče opisati drugače. Nobenega razloga nimam, da bi bil srečen, mačka imam in zdelan sem, ker sem pil štiri dni skupaj, stanujem sam v umazani hiši brez pohištva, spim na jogiju, zapustila me je tista, s katero bi se morala prebijati skupaj. Uničujem se, prizadevno in resno ustvarjam svoj propad, pijem in se raztapljam in nenadoma sem srečen. Zakaj? Ker je sonce posijalo na prometni znak? Vzame mi sapo in ustaviti se moram. V telesu začutim toplo, navdušeno jasnost. Misli se prebudijo in izgubijo težo, popolnoma konkretna izkušnja je, misli postanejo lažje, in potem grem naprej, zdaj je lažje, skozi Nygårdshøyden in proti centru. Počasi spoznam – srečen si zato, ker hodiš.

2

Priti na psa: plaziti se po vseh štirih, po trebuhu čez tla, z obrazom navzdol, brazgotina v očeh, svetloba, tepe kakor palica, rana, v kateri nekdo žvižga, njeno žvižganje v krvi, žvižganje v glavi, kdo žvižga, pribli-

žati se, plaziti se po tleh, pod mizo, v jarek alkohola, ga polizati, povaljati se in leči pod mizo, vidiš polovico ali pa še manj vsega, trup morda, gola stopala, in zvečer še rob spalne srajce. Rob mize zakriva obraz, tvoj oče je, tvoj vladar in gospodar, lepi hrbet, znoj in srajca, spet se selimo. Prazna soba, tako osvobajajoče gola, luč, ja, nekaj, kar lahko ljubiš, ljubiti luč, sleci se, ugasni luč in pojdi v posteljo, če bi le vedel, kako bi lahko vedel, kaj veš, on poišče cigareto, zleze pod mizo, kako dobro se je plaziti, se utopiti vase. Kako dobro je piti, se napolniti s pozabo, iti po gobe.

Vse nižja tema pod mizo, kakor da si v hiši znotraj hiše, ponedeljek, torek, četrtek, pasja uta, zlezeš ven, zakotališ se proti zidu, iglo z zaponke za pas vtakneš v vtičnico, evo!, začutiš svetlobo, začutiš moč, zdaj lahko vidiš, kako vstane, se opoteče k vratom, se prebija in poskakuje, skače proti kljuki na vratih in jo zadane z gobcem, ugrizne jo navzdol, kovina na jeziku, zalaja, da se vrata odprejo in steče na hodnik, ropota in spušča vse zvoke, ki so potrebni, da bi ga prišli iskat.

12
13

3

Preden grem: poračunajmo radosti, ki jih poznamo! Piti, stati v baru in se zibati, dvigniti kozarec, prižgati cigareto, govoriti, ne da bi vedeli, kaj pravimo, neustavljivi tok pozabe, ki jo sprejmejo katera-koli usta.

Dan potem, plaziti se, plaziti se po mestu, po stopnicah, skozi vrata, po preprogi, pogledati navzgor proti oknu, igrati se z otroki, govoriti z malčki kot blaznež.

Ljubiti, hočem reči, vreči se proti njej, jo spraviti v oblačila, spodnje hlačke in žabe, spodnjo majčko, pulover, ji natakniti kapo in bundo in jo poslati od doma in teči, na vso moč, iz vrtca, po ovinkih in stopnicah, planiti v stanovanje in se vreči nanjo, ji potegniti dol pulover in žabe in spodnje hlačke in spodnjo majčko, jo pripraviti, da gre v posteljo, mislim, to je moje življenje.

Čista radost – spati.

Resna radost – zbuditi se, vsako jutro se zbuditi, resnost življenja. Radost je, da je življenje resno. Zbudiš se, to je radost, zbudiš se v resnost, prebudi se življenje, ne samo ti, ampak tudi sosed in trgovina, ulice in glasovi in zrak, ki ga ona ne diha več.

Veselje do življenja. Ljubim življenje. Starejši ko sem, raje živim. In vse bolj se bojim smrti. To me čudi. Z leti ne postajam pametnejši, prav nasprotno, možno je, da se približujem čisti in vseobsežni neumnosti.

Radost tega, da si dlje časa pri miru, biti doma, dlje časa zaprt v stanovanje, zakleniti vrata, zatemniti luči, sedeti ob svetilki in pisalni mizi. Pisati ali ne pisati.

Radost ob pisalni mizi, ob stvareh, pepelniku in svetilki, oknu, stoli, preprogi in vratih. Veselje ob stvareh. Ki so jih naredile človeške roke. Ta hiša, te

stopnice, to dvigalo, vsa vrata in kvadrati, knjige in pisma, ta pisalna miza, to pero, ki ga je ustvaril jezik.

Torek je, in šele danes pomislim na radost tega, da znam govoriti. Veselim se, da lahko mislim, prav danes se veselim, da znam pisati, torek je in veselim se tega, da je torek.

Nisem pozabil na radost potovanja. Na vznemirjeno veselje, ko se premakneš, usedeš v avto in se odpelješ, nepremičen in z bliskovito hitrostjo, strašno rad vozim hitro, hitro in daleč, ven iz mesta, v temi, vozim ponoči, ven iz mesta in nazaj. Ali kratke poti z avtobusom ali ladjo, tja in nazaj po isti poti; ampak najraje imam trajekte ali vlake, nikoli ne opustijo svojih prvotnih načrtov.

Pozabljamo. Pozabljamo temeljno – radost ob prebujenju, ob tem, da lahko vstanemo, gremo v kuhinjo in popijemo kozarec vode.

Kozarec mrzle vode!

Ne vem, ali se lahko spomniš ... zmagoslavja, ko se dvigneš s tal, obstojiš in se zazibaš, nenadoma obvladaš in otroško se veseliš, da lahko greš iz ene sobe v drugo.

Ne, najraje od vsega hodim.

Torek je in jaz grem ven. Ven grem in pijem.

Idiotska radost. Radost, da se zibaš in izgubljaš besede in ravnotežje, se opotekaš in plaziš, skoraj tako je, kot da si spet otrok.

Čez cesto od hiše na Vestre-Torški, kjer sem živel kot otrok, stoji gostilna. V gostilni je bar. V tem baru sem dve leti skoraj vsak večer pil. Od mize pri oknu sem lahko gledal gor proti oknom, pred katerimi sem stal kot otrok in strmel dol v luči za steklom, za katerim zdaj sedim.

Morda se naše življenje odigra okoli nekaj odločilnih krajev in jaz sem spet našel enega od njih. Ulico. Pelje navzgor, postane strm klanec, prečka drugo cesto, potem pa postane stopnišče proti Janezovi cerkvi. Gostilna stoji na levi, dom mojega otroštva na desni; pred vhodom sta pravokoten vrtiček in drevo, mislim, da je bukev, napišem, da je trepetlika, za vrati gostilne je točilni pult v obliki podkve in tukaj sedi moja nova družina. Ja, lokal v resnici spominja na dnevno sobo. Tam sedijo moj pivski brat in moja pivska mama in moj pivski oče in tukaj sedi moja pivska sestra, da mi pivo in cigarete. Ampak rad bi sedel sam. Prve požirke piva bi rad spil sam s kozarci in točilnim pultom in točajem. Poslušal bi in gledal. Slišal iste stare zgodbe, videl iste obraze in postal nekdo drug.

Kdo bi pa rad bil? Koga boš srečal? Kje boš pristal? Kaj se bo zgodilo? Uستي se v bar je enako kot odpraviti se na potovanje. Piti je enako kot potovati, ne da bi se premaknil s stola.

Tema je kraj, svetloba je pot, je zapisal Dylan Thomas. Jaz sem v temi, našel sem svoje stalno mesto

v baru in naročim si pivo. Prvo je dobro. Drugo je najboljše. Tretje je boljše kot prvo, četrto je izvrstno, tudi peto, in pri preostalih ne gre za okus, ampak za pitje, za omamo gre. Dobro, počasno pozabo. Ni tako kot pri vinu ali žganju, ni tako nepotrpežljivo, ni tako ihtavo, dolgo bomo sedeli tukaj, sedeti in piti je umetnost, ves večer do noči, to je umetnost: sedeti pri miru tako dolgo, da se premikaš. Počasi in sproščeno potuješ stran od sebe.

Samo pomisliti je treba: vse svoje življenje boš preživel s sabo. Mogoče boš našel novo punco, mogoče boš zapustil prijatelje in družino, odpotoval, našel novo mesto in nove kraje, mogoče boš prodal, kar imaš v lasti, in se znebil vsega, česar ne maraš, ampak nikoli – vse dokler boš živ – se ne moreš znebiti sebe.

V življenju so obdobja, ko si rečeš: neznosen človek si. V življenju so obdobja, ko hočeš priti na psa. Iti po gobe. Piješ in se raztapljaš, toneš. Trdo delaš, da bi prišel do dna. Na poti navzdol si, in dobro pri tem uničevalnem opravku je, da v njem uživaš.

Obstajajo preprostejši razlogi, da pijem. Rad imam alkohol. Rad imam ta bar. Tukaj se počutim doma. Dober bar je. Bar je dober kraj, kraj za pitje. Bar je sprevržen dom, nemogoča dnevna soba.

Torek je, najboljši večer. Lokal je poln, rad imam gnečo. Pasti v nižjo enotnost, v nekakšno spodnjo tovarišijo; v omamljeno družbo. Ura je pravkar odbila polnoč, ni niti torek niti sredo, zdaj je čas za pitje. To je čas, da izgineš med svoje prijatelje in družino in vse, ki jih ne poznaš. Sediš v baru in piješ. Vrgel si se v množico, in ne da bi kdo opazil, potoneš na dno in izgineš.

Sanje o tem, da bi izginil. Odšel. Šel nekega dne skozi vrata in se nikoli več vrnil.

Sanje o tem, da bi bil nekdo drug. Da bi zapustil prijatelje in družino, zapustil sebe in postal nekdo drug; pretrgal vse vezi, zapustil dom in navade, se odpovedal deležem in varnosti, obetom za prihodnost in ambicijam, da bi postal tujec.

Da bi pustil rasti brado, rasti lase, da bi skril oči, kupil očala, rabljena oblačila, shojene čevlje, da bi pustil, da obraz nabuhne, da roke počrnijo, da bi hodil po svojih običajnih poteh, med svojimi starimi znanci, in videl, kako je, kadar te ni.

Sanje o preobrazbi.

Tako kot kadar se zjutraj zbudiš v postelji zraven obraza, ki ga ne prepoznaš. Tako kot kadar ona izgovori tvoje ime in se tvoje ime zazdi odprto. Tako kot kadar vstaneš iz postelje, odideš iz sobe in ne najdeš stikala tam, kjer bi moralo biti, nočne omarice ni več, stene so drugačne, strop je nižji in vrata, ki so pripravljena, so levo od postelje in ne desno tako kot ponavadi. In kje je okno? Okno gleda na dvorišče, ima razgled, ki ga še nikoli nisi videl, a ga prepoznaš, mogoče iz sanj ali preteklega življenja ali pa pokrajina pripada življenju, za katero si vedel, da bo prišlo, to je kraj, za katerega si vedel, da ga boš našel, ko boš tukaj, stojiš pri oknu in gledaš ven in za trenutek si srečen; pozabil si, kdo si.

Ali pa podvojitev sanj, mora; stojiš na vogalu ulice in na drugi strani ulice vidiš tistega, ki se ga bojiš najbolj od vseh; vidiš samega sebe. Ne moreš si kaj, da mu ne bi sledil, in ne moreš ne opaziti, da gre po ulici in po poti, ki ju imaš za svoji. Domov gre in to je tvoja pot k tebi domov. Na nabiralniku ima tvoje ime. Bere tvoja pisma. Videti je, da pozna tvoje navade. Kaj storiti? Kaj boš naredil? Hotel si izginiti, ampak kadarkoli te lahko nadomestijo, si že nadomeščen in zdaj boleče in jasno vidiš, kako zelo si navezan nase in na svoje.

Ali pa zadnja stran sanj, črno ogledalo, gledaš v temo in hočeš umreti. Kako si prišel sem? Napraviš korak, proti postelji ali proti oknu; se boš vrgel ven, proti cesti, proti trdemu koncu, ali se boš ulegel v posteljo in pogoltnil kozarec tablet, kaj boš? Kako si prišel sem? V glavi ti vpije glas, drug glas v ušesih, tretji v prsih, četrti v trebuhu: ne delaj tega! A greš k oknu, pogledaš dol, dol na ulico, cestne svetilke gorijo, noč je. Oblečen si v svoja najboljša oblačila, srajca je zlikana, lasje so počesani, obraz je obrit, kakor da se odpravljaš na potovanje, na zadnje potovanje, kako zelo sem utrujen od potovanja. Kako utrujen sem od tega, da sem doma, kako zelo utrujen sem od vsega. Ja, kako sem prišel sem, k oknu ali k postelji, k tej misli, da bi obupal? Nočem, da me najdejo na ulici, tako mehkega in odprtega, tako razkritega in uničenega. Izberem posteljo in grem proti postelji, ležim v postelji, v mojih ustih in grlu in v rokah in v dlani nekaj vpije: ne delaj tega!

Ali pa sanje o tem, da bi odnehal, resda zato, da bi spet začel, kot nekaj novega, ne kot hrošč, ne kot cvetlica, ne kot nekaj višjega ali nižjega, ne kot nič, ampak tako kot v krščanskih sanjah o Lazarju: da bi se zbudil v novo življenje. Tebi in drugim prepoznavno, ampak vendarle drugačno. Nov človek.

To so stare sanje. Enako stare kot človek, kot utrujenost od obstoja. Kot nezadovoljstvo, s tem da si ti ti. Ne, zdaj imam dovolj. Ne, zdaj ne zdržim več. In potem še ta laž, ki počasi postane otopelost, ki počasi postane resnica, sita življenja; vse sem že videl, vse slišal, vse storil.

Dolgočasnost. Ne tista dobra, tiha, ampak tesnobna dolgočasnost, ki ti jemlje sapo in te sili na bruhanje. Strmeti v veliki, vseobsežni, prazni, nesmiselni nič.

Danes sem izgubil vero. Vero v nekaj novega.

Lahko se samo še ponovim.

Kaj se je zgodilo z radostmi?

Z radostjo ob samoponavljanju?

Ob vstajanju, umivanju obraza, opazovanju sebe v ogledalu, oblačenju, zajtrkovanju in sedenju pri pisalni mizi. Ob vsakodnevnih opravkih: ob izčrpanju pri iskanju nečesa novega, nove besede, novega stavka, nove knjige.

Mar ni nikoli k tebi prišla ura,
kratek, božanski pogled, ki pretrese, poruši
vse gradove v oblakih, modo in finance –
vse opravke – knjige, politiko, umetnost, odnose
v čisti nič?

Je zapisal Walt Whitman in prav danes, v četrtek, devetnajstega avgusta, ob osemtriiinštirideset zjutraj, je ta ura prišla k meni že drugič. Kaj sem počel prvikrat? Nehal sem pisati. Trajalo je štiri leta. Preselil sem se na deželo, se poročil, dobil otroka, poskusil sem imeti majhno kmetijo, ni mi uspelo.

Ni mi uspelo niti biti poročen niti živeti na deželi, nisem mogel ne pisati. Nisem se mogel znebiti sebe. Nisem mogel postati nekdo drug. Pogrešal sem svoje prejšnje življenje. Hotel sem biti sam. Hotel sem pisati knjige. Hotel sem svoja stara potovanja. Nove odnose. Nove sanje, nova potovanja, novo modo, nov denar, nove knjige. Nove zlome. Ne pa novega življenja. Je mogoče, kaj misliš, začeti novo življenje? Ne vem. Danes se je vse zrušilo v čisti nič, in ne vem, kaj naj naredim.

Punca moja.

Danes te zapuščam.

6

Zapustiti razmerje. Pentti Saarikoski piše v *Pismu moji ženi*: »Saj sem imel rad to babo, s katero sem stanoval. Ampak vseeno nisem mogel živeti z njo. Tako počasi je hodila. Po cesti sem stalno hodil dva metra pred njo. In nikoli se ni jezila name.«

Res si se ves čas jezila, vedno pa sva hodila skupaj, z roko v roki, ampak vseeno nama ni uspelo biti skupaj, ali pa nama je?

Stopim skozi vrata, jih zaprem za sabo, jutro je. Kam naj grem? Na levo ali na desno? Najpreprosteje je stopiti do Gostilne, ampak nočem najpreprostejšega. Hočem nekaj drugega, nekaj težjega in novega. Ampak kaj hočem? Hočem biti sam. Nočem biti sam. In tako hodim in razmišljam, šel bom na desno, ne na levo proti centru kot navadno, ne, danes bom šel ven iz mesta. V žepih imam denar. Svoboden človek sem. Te že pogrešam. V napačno smer grem, ven iz mesta, kadarkoli se lahko obrnem, se vrnem, ampak grem naravnost naprej. Iz koliko razmerij sem odšel? Odhodno modro nebo, lahki oblaki kakor majhne črke, kakor poslovilno pismo, pišem: pojdi. Dan se začne, pride toplota, blag nasprotni veter, nekaj v meni se obrne. Zaželim si piva. Gostilna se bo odprla čez eno uro. To je dober kraj. Dobro poznam svoje navade. Ponavadi nikogar ne presenečam. Odidem iz mesta, po tlakovcih v trdnjavo Bergenhus, skozi park, sonce sije. Trava je sveže pokošena, lepo diši, nenadna radost. Sunek vetra, drevesa, ki v vrsti stojijo ob aleji, pazijo, da park ohranja svojo obliko, da svet ohranja svoj pomen. Listi na drevju spreminjajo barvo, bliža se jesen. Hodim proti zimi ali proti pomladi. Poletje je, pozno, nekateri pišejo avgust. Ampak jaz nočem napisati pisma, izginem v tišino, brez besede, brez pojasnila; nimam ga.

Ljubim te.

In zdaj stopnice vodijo proti trdnjavi, mali leseni most pred obzidjem in steza navzdol proti Nye-Sandviški. Za ograjo sta dva bojna psa, čutim, kako se prebujajo nagoni, želja, da bi se vrgel na goltanec ene

od teh uničujočih živali in jo raztrgal. Čutim strah. Takojšnje sovraštvo; sovraštvo živali in svoje, sovražim tistega, ki sovraži. Ampak ko pridem mimo psov, sem boljše volje, žvižgam. Tralali. Tralala. Hodim ob cesti za avtomobile, tukaj zavije, ovinek je dovolj oster, da lahko vidim za sabo, vidim mesto, ki ga zapuščam.

Ovinek. Lepi lok med tem, kar je bilo, in tem, kar bo prišlo.

Ljubim ta ovinek.

Velikokrat sem že hodil tukaj. Ampak danes grem tu prvič. Tak občutek imam. Mogoče zato, ker ne bom šel nazaj, mogoče zato, ker sem buden, danes vidim ovinek, skrbno mu sledim, vsakemu metru posebej, vsakemu koraku posebej. To je moj ovinek. Pohojen list, kamenčki, posušen polž, sploščena kraštača, majhne stopinje; na pravi poti si. Na poti k nečemu dobro znanemu in novemu. Kot takrat, ko greš ritensko skozi vrata, to je tvoja hiša, tvoj dvom, tvoja pot. Slediš mi kakor senca. Hodiva drug ob drugem, z roko v roki, vsak na svoji strani mesta. Pogrešam te. Ampak zdaj se ovinek konča in cesta se zravnava, razdeli se na dvoje, kakor preveč deroča reka, nekaj hoče. Ne vem, kaj hočem jaz, ampak grem po cesti navzgor, ne navzdol, obrnem se na desno in stopim na ulico Amalie Skram. Tukaj sem dve leti živel pri filozofu, on me je naučil hoditi. Naučil me je stanovati v hiši. Nikoli nisem imel rad hiš, bile so prevelike in svojeglave. Hiša je zahtevna, težka. Naučiti se moraš obvladati hišo. Naučiti se moraš stanovati. Naučil sem se, ampak ni mi bilo všeč, nisem hotel živeti v

hiši. O tem sva se prepirala, ti si rada živela v velikih hišah. Nimam časa, da bi živel v hiši, sem rekel, poleg tega me straši; vsa ta vrata, te prekomerne sobe, vse neuporabno pohištvo, neprijazna okna. Odrasel sem v majhnem stanovanju. Moji starši so živeli v novem, modernem stanovanju, ker so uporabili svoj čas za delo. Kadar nista delala, sta morala počivati. Centralno ogrevanje, linolej, parket in hišnik, tako lahko človek počiva. Kar omogoča, da ni treba razmišljati o tem, da stanuješ. Stanujemo. Delamo. Počivamo. V tistem stanovanju sem bil srečen, sem rekel. Ampak ti si hotela živeti v hiši. In prav res; moral sem sekati drva, kuriti v peči, podreti en zid, postaviti drugega, pobrusiti parket, popraviti vrata, zamenjati okno in moral sem prepleskati hišo. Delal sem na vrtu. Premikal sem pohištvo, hiša je bila velika, nisva vedela, kam naj se dava. V tistih letih nisem napisal niti ene same besede. To, kar potrebujem, sem rekel, je nekaj ur miru, nekaj zaporednih dni brez načrtov in zahtev po delovanju. To, kar potrebujem, je majhna soba, ali še bolje shramba. Majhen, hladen, nedotaknjen in nemoten prostor, kjer lahko pišem. Ampak česa takega v hiši ni bilo. V tem obdobju, ko sem živel v veliki hiši, mi je filozof ponudil sobo v svoji hiši, sam je stanoval v vili. Nekdo bi mi moral povedati, da sem na napačni poti, mogoče bi lahko končal z gradom, tako kot tisti nesrečni geodet pri Kafki, ampak filozof se je najbolj posvečal temu, da me je poučeval o dobrem življenju. Sam od sebe sem odkril, da med kakovostjo razmišljanja in kakovostjo pisanja ter velikostjo hiše, v kateri bivaš, ni nobene povezave. Prej naspro-

tno. Velike hiše morda vodijo k velikim mislim, niso pa nujno dobre. Ja, ja. V mojem primeru velike hiše vodijo k malim mislim. Kam naj dam salonsko mizico? Kdaj je pravi čas za pleskanje fasade? Katero barvo naj izberem? Kdo bo plačal račun? Katere knjige moram pisati, da bom lahko odplačal hišo? Kriminalko? Zaplet sem imel pri roki. Hotel sem ubiti tisto, s katero sem živel. Takrat sem se naučil hoditi. Hoditi je, na neki način, nasprotje življenja v hiši. To velja vsaj za klateštvo, ki je podaljšana, prostovoljna ali pa neprostovoljna izkušnja hoje, klateštvo je zaželena ali nezaželena brezdornost. Si nisem že dolgo želel, da bi se samo odpravil na pot brez cilja in pomena, da bi samo šel, v katerokoli smer stran od te morilske hiše? Filozof je vsak dan hodil v pisarno in nazaj. Trdil je, da mu to izostri misli. Hoja je sprožila mišljenje in misli, ki jih človek dobi, medtem ko hodi, so boljše od misli, ki jih človek dobi, medtem ko sedi, na primer v pisarni. Večino časa je preživel v pisarni. Jaz sem sedel za njegovo pisalno mizo v hiši, v kateri je stanoval. Želel sem si hoditi. Ne sem in tja, ampak naravnost in stran, tako daleč, kot bi le lahko. No, in zdaj hodim, po številnih majhnih obvozi, mimo njegove hiše, naravnost po klancu, mimo Sandviške bolnišnice in tistega, čemur se je nekoč reklo Bolnišnica dr. Martensa, tam je delala moja mama kot zdravniška administratorica pri doktorju Madlandu in doktorju Lienu in nekajkrat pri doktorju Oseju. Od mame sem podedoval spoštovanje do zdravnikov, posebej do psihiatrov, in od nje sem se naučil pisati. Ona mi je dala prvi pisalni stroj, bil

je pisalni stroj zdravniške administratorke, ne vem, koliko dnevnikov in poročil je zapisal, ampak ta stroj je vseboval neko lastno blaznost. Ko je moja mama umrla, se mi je skoraj utrgalo, odletel sem v London in se z vlakom odpeljal v Swansea in potem sem šel peš do Laugharna, kjer sem se usedel na barski stol v hotelu Brown, da bi se do mrtvega napil. To je bilo mistično potovanje. To je bilo potovanje obupa. Na maminem pogrebu sem prebral pesem Dylana Thomasa: *Do not go gentle into that good night*. Nekaj dni pozneje sem sedel na letalu; nisem vedel, kaj naj s sabo. Iz samega obupa sem šel po stopinjah pesnika. Od bolnice cesta vodi proti Skytterski. Mimo nogometnega igrišča. Mimo stare zadruga. Dve vrsti nizkih blokov, igrišče brez otrok. Parkirani avtomobili, sveže pokošena trava, asfalt, tihi vhodi v hiše, med vsemi temi bloki vlada posebna tišina. Postava s palico, podobna senci, hodi po stopnicah kot moški, ki je izgubil ženo, po stopnicah v stolpnico, hišnik je, Osberg, prepoznam ga. V četrtem nadstropju stanuje, mi smo stanovali v desetem, v tistem stanovanju, na vratih katerega zdaj piše Družina Larsen. Joakim Larsen, oče Runeja, tistega, ki ima televizijske oddaje. Runeja Larsena se spomnim kot razmeroma doбреga boksarja, ampak oče je bil boljši, tako je rekel moj oče, ki je tudi bil bokсар, ampak ne boljši od svojega sina, o tem imam pisno potrdilo. Pod stolpnico je podhod, ki vodi proti zadnjemu dvorišču, od njega pa stopnice mimo kurilnice in stojal za perilo proti strmemu bregu, ki se razdeli pri ribniku Jomfrudammen. Steza gre navzdol proti jezeru Langevannet in

potem sledi stari poštni poti v Åsane. Samo na nekaj točkah se pot združi s prometom, ki teče po predmestju. Greš čez most. Greš mimo dvorišča. Človek bolje razmišlja, kadar hodi. Drugače razmišlja. O čem razmišljam? Lačen sem in nekaj moram pojesti. V Åsanu se ustavim v nakupovalnem centru in grem v trgovino. Kupim si nahrbtnik, dobre pohodne čevlje, kozmetične potrebščine in izdajo *Nove Heloize*, odločil sem se, da mi bo dolgo služila.

7

Ja, zakaj ne bi začel z Rousseaujem, z Jeanom-Jacquesom, v svojih *Izpovedih* je zapisal: »Nikoli nisem toliko razmišljal in tako silovito živel, nikoli nisem toliko izkusil in nikoli nisem bil tako zelo jaz sam – če lahko uporabim ta izraz – kot na tistih poteh, ki sem jih opravil sam in peš. Pri hoji je nekaj, kar spodbuja in poživlja moje misli. Ko sem nekje pri miru, skoraj ne morem razmišljati, telo se mora gibati, da spodbudi misli. Pogled na pokrajino, en lep razgled za drugim, biti na prostem, dober tek in dobro zdravje, ki ju dosežem, kadar hodim, vedro vzdušje v gostilni, odsotnost vsega, zaradi česar čutim odvisnost, od vsega, kar me spominja na moj položaj – vse to osvobodi mojega duha in vodi do večje iskrenosti v razmišljanju.«

Rousseau ni prvi, ki povezuje hojo in kakovostno razmišljanje, je pa prvi vidnejši pisatelj, ki razmišlja

o tem, kaj pomeni hoditi; hoji dodaja romantično vrednost: približamo se naravi, izvirnemu in takoj se dobro počutimo, občutimo čisto srečo, poleg tega smo tudi svobodni. Tisti, ki hodi, pozna svobodo. Sam lahko izbira svoje poti. Hoja je tudi dobra za razmišljanje in za zdravje. Najraje gremo ven iz mesta, v naravo, na deželo, na odprto; to nam osvobodi misli in poveča tek. Ampak kaj bomo jedli? Jean-Jacques je bil prijatelj in zagovornik narave, ni pa bil vegetarijanec. V besedilu najdemo gostilno in slutimo dober obrok z dobro pijačo. Nismo torej prepuščeni naravi, daleč od divjine smo: z drugimi besedami, smo nekje vmes. Šli smo na prijeten sprehod iz mesta in dolga pot je še do divje, nedotaknjene narave. Smo nekje vmes med mestom in njegovim nasprotjem, divjino. Tukaj vmes smo osvobojeni zahtev po znanju in omiki. Zapustili smo gledališča in muzeje in tisto umetnost, ki pudra odvratnost modernega življenja. Ampak nismo tako daleč stran, da se ne bi mogli vrniti v toplino doma in k večernim zapiskom. Znašli smo se v idili. V pokrajini, kjer se en lep razgled razblini v naslednjega. Ne moremo videti mesta. Imamo razgled na obdelano pokrajino s polji in majhnimi kmetijami. Tukaj je gostilna, cerkev z zvonikom. »Popolna tišina,« piše Rousseau, »vodi k žalosti. To je podoba smrti.« Ne, lahko slišimo ptice in potok, ki je speljan po kanalih med polji. Tam se pase čreda ovc, in iz primerne razdalje lahko vidimo konje in krave. Ampak najlepši je razgled na majhno jezero, kjer ima samotni pohodnik spravljen čoln. Tukaj sam z enim veslom odvesla na sredino in ure

in ure leži na hrbtu na dnu čolna, dokler ne krikne v zamaknjenosti: O, narava! O, ljubljena!

Jean-Jacques ima rad naravo. Na neki način je njegova punca. Naravo ljubi kot žensko. Narava je pri Rousseauju predvsem predstava. Popolnoma neproblematična je, očiščena sporov in navlake. Pri Rousseauju je narava predstava boljšega in izvirnejšega prostora za ljudi. Zdi se, kot da Rousseau naravo doživlja kot odsotnost mesta, vsega, kar se mu gnusi: od razprav in napuha. Družabnega življenja in umetnosti. Izginili so ulice in hrup, hitenje in zlaganost, trgovci in odvetniki, novinarji in umetniki. Izginili sta industrija in tehnologija. Tu, v tej odsotnosti je človek naraven: »Hodi po gozdovih brez industrije, brez govora, brez doma, brez vojne in vezi. Drugih ne potrebuje in tudi nima nikakršne želje, da bi jim škodoval.«

Pohodnik je tudi, pravi Rousseau, preprost in miroljuben človek. Svoboden je. Prebil se je iz mesta, zapustil družino in dolžnosti. Poslovil se je od dela. Od odgovornosti. Od denarja. Poslovil se je od prijateljev in svoje najdražje, od ambicij in prihodnosti. V resnici je upornik, ampak zdaj se je poslovil tudi od upora. Sam se potika po gozdovih, potepuh je. Hodi po cestah, nima veliko lastnine, za svoje si je vzela svet in možnosti. Vse, kar potrebuje, nosi v nahrbtniku.

Jean-Jacques zapusti gostilno. Upornik in ljubitelj narave je preprosto oblečen v dolgo, svetlo rjavo tuniko, kratke hlače in dolge volnene nogavice. Ima tanke, a dobre čevlje. Zapusti gostilno. Zdaj se mora odločiti, ali se bo obrnil in se vrnil domov ali pa bo

šel še malo naprej. Jean-Jacques se obrne, hoče nazaj v hišo in k pisalni mizi. Takoj, ko je spet doma, gre za majhen grad, ki si ga je izposodil od bogate prijateljice, se usede za pisalno mizo pri oknu. Tukaj piše *Sanjarije samotnega sprehajalca*: »Ko sem torej sedel, da bi opisal stanje svojega uma v najbolj nenavadnih okoliščinah, v katerih se lahko znajde umrljivi, nisem videl preprostejšega in bolj gotovega načina, da bi izpeljal projekt, kot da zapišem nekaj opisov svojih samotnih pohodov in sanjarij, ki jih polnijo, kadar mislim pustim, da gredo popolnoma proste po svoji naravni poti brez sramu in ovir. Te ure v samotnem premišljevanju so edine v dnevu, ko sem zgolj jaz sam in si pripadam brez zadržkov in stranpoti in ko res lahko rečem, da sem tisto, kar je narava hotela, da sem.«

8

»Ko nekaj časa berem Rousseauja,« piše Voltaire, »me vse bolj prevzema neustavljiva želja, da bi se plazil po vseh štirih.«

Nazaj k naravi? K naravnemu stanju, k živali, ne, to ni smešno, ne šalim se, resno mislim: dol hočemo. Dol, na vse štiri, na psa. Pozabiti hočemo vzravnano, vse tisto, kar držimo pokonci, hočemo dol, ne gor.

V Åsanu je lokal, majhno tako imenovano napa-jališče s preprostim jedilnikom in poceni pijačo, štiri mize na obrabljenem parketu, svetilke, ki bolj zatemnjujejo kot svetijo; kraj, mimo katerega težko greš.

Natakar, poznam ga, Christian, Čilenec, pred mnogo leti sem ga učil norveščino, prijeten moški, ne zanima ga nič drugega kot punce in je popolnoma neuporaben za karkoli, sem si mislil takrat, zdaj pa stoji tukaj pred mano in ima poklic. Ponos. Kozarec piva postavi na mizo z nepotrebno silo: »In kako je kaj z vami?« vpraša.

Ja, kako je kaj z mano?

Z rednimi in nemirnimi presledki se mi poraja misel: moral bi imeti poklic. Nikoli nisem imel poklica. Izbral sem drugače, uprl sem se, pisal in izdajal knjige; potoval sem in počel marsikaj divjega, ampak nikoli nisem imel poklica. Ne poznaš skrivnosti poklicnega življenja, pomislim. Pogovorov v menzi. Službenih zabav, seminarjev, kolegov! Prav tako nisi bil – nikoli – na kolektivnem dopustu. Nihče te ni nikoli nastavil ali odstavil, nikoli nisi napredoval ali izgubil službe, niso te pošiljali gor in dol, sem in tja, ven in noter, na kratko, vedno si bil sam svoj gospod.

Poklic. Res je skrajni čas. Na sredini življenja si, kmalu bo prepozno, če ne pograbiš priložnosti danes ali jutri, ali vsaj preden si premisliš, bo ta vlak odpelejal, poklicni vlak, ali pa avtobus, in ostal boš čudak, bedak; moški, za katerega je v podjetju ali projektu nemogoče najti prostor.

Ampak kateri poklic? Novinar? Odvetnik? Oglaševalec ali prodajalec? Ne, vse to ni le nemogoče, je tudi neznosno: preveč denarja, premalo pomislekov in slaba morala. Tako veliko nemoralnih poklicev je! Kaj pa poštar, voznik avtobusa, učitelj? Ne, priznati moraš, da te ti poklici ne privlačijo, enako kot nikoli

nisi občutil kakšne posebne želje, da bi postal igralec, politik ali urednik. Tako nismo prišli nikamor. Resnica je, da bi sicer rad imel poklic, a nobenega poklica nimaš rad.

In kaj boš zdaj? Razmišljaš. Začneš na drugem koncu: začneš z željo. Kaj bi rad? Kaj imaš najraje? In ali bi se dalo iz tega narediti poklic? Ja, seveda. Tista, ki rada razmišlja, bo naredila vse, da se bo lahko imenovala filozofinja. Tista, ki rada piše, bo naredila vse, da si bo lahko rekla pisateljica. Ampak ti si že pisatelj in glede filozofije nimaš prav nobenih ambicij. Za pisanjem in razmišljanjem imaš pa najraje hojo. Iz tega bi se moralo dati narediti poklic: vagabund. Potepuh. Klatež. Pohajalec. Potepuhi so vedno obstajali. Dandanes pa sta to poklic in vrednota, ki izumirata. Vsaj na Norveškem, v državi blagostanja. In pomisliš: nekdo bi moral ohraniti ta poklic. Nekdo mora prevzeti to odgovornost nase. Nekdo mora rešiti to svobodo, ta ponos, obnoviti poklic in vrednoto, ja, postal boš klatež.

9

Kaj je že napisal D. H. Lawrence? »Odrpta cesta. Veliki dom duše je odrpta cesta. Ne nebo, ne raj. Niti ne mi sami. Duše ni niti tam zgoraj niti v nas. Duša je klatež na odrpti cesti. Ne v meditaciji. Niti v postu. Ne raziskuje enih nebes za drugimi po izročilu starih mistikov. Niti je ni v izčrpanosti. Ob nobeni od teh

poti duša ne najde svojega mesta. Ne v usmiljenju. Niti v žrtvovanju. Še v ljubezni ne. Niti v dobro opravljenem delu. Z ničimer od tega se duša ne izpolni. Samo s potovanjem po odprti cesti. S potovanjem vase, po odprti cesti. Na dveh počasnih nogah. Ko na cesti srečuje, karkoli ji pride nasproti. V družbi s tistim, ki si prizadeva za isti cilj, na isti cesti. Vedno na odprti cesti.«

To navdušeno hvalnico potrjuje filozofija. Søren Kierkegaard piše: »Predvsem ne izgubi veselja do hoje. Jaz vsak dan hodim tako dolgo, da dosežem dobro počutje, in prehodim vsako bolezen; hodil sem do svojih najboljših misli in nobene misli ne poznam, ki bi bila tako obremenjujoča, da ne bi mogel iti stran od nje. Če pa sediš pri miru, se tem bolj približaš občutku boleznim ... Če torej samo hodiš naprej, se bo vse uredilo.« In Ludwig Wittgenstein v neznanem dnevniku piše: »Krščanstvo pravi: ne sedi tu – tako rekoč – (v tem svetu), ampak hodi. Moraš stran od tod in ne boš se nenadoma iztrgal, ampak umrl, ko umre tvoje telo. Vprašanje je: Kako boš šel skozi to življenje? (Ali: to bi moralo biti tvoje vprašanje!) Moje delo, na primer, je samo sedenje. Ampak moram tudi hoditi, ne samo sedeti.«

Že Aristotel je prevzel grško izročilo, ki je enačilo razmišljanje s hojo. Aristotel je hodil po stebriščih Liceja in poučeval, učencem smeri so rekli peripatetiki iz grške besede *peripatein*: sprehajati se. Sofisti so hodili iz mesta v mesto in poučevali retoriko. Poznamo Sokratove sprehode znotraj in zunaj mestnega obzidja, rad je hodil in govoril, se sprehajal in pogovarjal,

ampak kadar se je globoko zamislil, se je ustavil, in lahko je dolgo stal, nekoč je pri miru stal celo noč. Stoiki so dobili ime po kolonadah v Atenah; stoa, hodnik, po katerem so se sprehajali in razpravljali. Tako je torej filozofija povezala razmišljanje in hojo: Immanuel Kant je vsako popoldne hodil na sprehode po Königsbergu. V Heidelbergu je znana cesta, ki se imenuje Philosopherweg, kjer se je, tako pravijo, navadno sprehajal Hegel. Spominjamo se Nietzschejeve izjave, da ni posebej navezan na misli, do katerih ne pride zunaj na svežem zraku, na sprehodu. Pa tudi pesniki so hodili in pisali o tem, kako hodijo, vemo, da se je Dante izgubil, *Božanska komedija* je pohod, krščansko nadaljevanje Orfejevega spusta v spodnji svet, mit, ki je potem odzvanjal pri trubadurjih. In prav pesniki so se podali na pohode. Dovolj je, da pomislimo na Hölderlinove poti, na Wordsworthove in Coleridgeeve sprehode po Lake Districtu in po Evropi, na Rimbaudovo noro drvenje iz domačega mesta in na številne planinske poti Aasmunda Olafsona Vinja. Charles Baudelaire je hodil po mestu, bil je oče vseh postopačev (pravijo, da so Baudelaira pogosto videli, kako v spalni srajci hodi po ulicah pred hišo, v kateri je živel, v pižami je pesnik hodil po cestah in na ta način dokazoval, da je iz zunaj ustvaril notri; očitno mu je bila vseč misel, da so ulice njegov dom. Hkrati pravijo, da je bilo njegovo stanovanje podobno zunanosti, ljudje so prihajali in odhajali, po sobah so se ves čas zadrževali prijatelji in neznan-ci, moški in ženske, ob katerikoli uri, in Baudelairu je bila očitno vseč misel, da je iz stanovanja naredil

ulico) in v našem času ni veliko pisateljev, ki so hodili tako veliko in tako daleč kot Bruce Chatwin. Vse svoje pisateljsko življenje je sanjal o tem, da bi napisal knjigo o nomadih, in v zapiskih tistega, kar naj bi postalo njegovo osrednje delo, Chatwin omenja, da ima angleška beseda za potovanje, *travel*, isti izvor kot francoska beseda *travail*, se pravi: delati.

Poklic. Končno. Z Bruceom Chatwinom je hoja postala delo, si mislim: ne zahteva prošnje, nobenih papirjev, samo odpraviti se je treba, skozi vrata, po odprti cesti, na dveh počasnih nogah. Ne more biti tako zelo preprosto. Ne. Naj vam povem o svojem prvem zlomu.

10

Wales. Swansea. Poletje '98. Iz Laugharna na jugu (kjer sem obiskal čolnarno in pisalno garažo Dylana Thomasa ob ustju Tafa; oh, čaplje, kriki, publi, pesmi: »Tema je kraj. Svetloba je pot.«) bom šel v Conwy na severu, se pravi po The Cambrian Way, to je predvidoma tridesetdnevni pohod in strokovnjaki za hojo ga štejejo za enega od najlepših na svetu. Priprave. S prijateljem sem prečkal Španijo, spala sva na prostem, v gozdu, ob cesti in na plaži, navadil sem se, da sem se ulegel in zaspal na vseh možnih krajih. Hodil sem po pokrajini Sogn in Fjordane, korakal po asfaltu in po pesku in travi, po dolgih gozdnih poteh in stezah in poštnih cestah, povzpел sem se na nekaj

vrhov, v formalni obleki sem se prebil do stolpa na Skáli, prilezel sem na Galdhøpiggen v doc martensih, prečkal sem reke in ledenike, hodil po tunelih in mestih. Ampak to so bili počitniški pohodi. Zdaj se začanja zares. Sam sem, brez urnika, en mesec, dva meseca, trajalo bo, kolikor bo trajalo, hoja domov, naprej po Angliji z denarjem ali brez, mogoče bom delal na kakšni kmetiji, v restavraciji, kaj pa vem, stopil bom na to odprto cesto. Dežuje. V dežju odidem iz Laugharna, oblečen v svojo običajno obleko in martenske, črn nahrbtnik, spalna vreča in podloga in čisto preveč knjig. Kupim nepremočljivo prevleko in po metodi Børgeja Ouslanda odvržem nekaj knjig in kozmetike, vso nepotrebno težo, dokler mi ne ostane samo najnujnejše in je teža nahrbtnika zanemarljiva. Vse je v redu. Ampak dežuje. Dežuje šest dni. Wales je zelen in moker in preklinjam zeleno in mokro. Obleka je uničena, čevlji so strgani, noge garajo in jaz preklinjam težko potepuško življenje. Preklinjam Brucea Chatwina, D. H. Lawrencea, Georgea Orwella, samega sebe in vse, ki so me poslali na to noro potovanje; mar ne spadam za pisalno mizo? Se ne bi moral okleniti pisalne mize, tako kot priporočila Kafka, ni mišljeno, da pišem knjige? Mar nimam doma in nekakšne družine? Zgodba o eni od mojih norosti. Odneham. Z avtobusom se odpeljem v Aberystwyth, prijavim se v hotelu, poiščem suh pub brez narave in zelenja in pijem, dokler ne pozabim, da sem klatež. Ne. Nisem mislil odnehati. Bolj ko pijem, bolj odločen sem, da bom poskusil še enkrat. Ampak ne v Walesu. Ne tukaj, kjer je neskončno zeleno in kjer

nenehno dežuje, nekje drugje, ja. Naj vam povem o drugem poskusu.

11

Nemčija. Staufen. Pomlad '99. S kolegom hodiva po Schwarzwaldu iz Staufna (kjer je Faust podpisal pogodbo z Mefistom) na severu, do Todnauberga na jugu (kjer je imel svojo slovito kočo Heidegger). Kupil sem novo rabljeno obleko, cigansko, z zalikanimi hlačami, srebrno z modrimi črtami; plus povoje in obliže; dobro sva opremljena, dobro pripravljena; dve steklenici suhega nemškega vina proti vročini, steklenica žganja za pred spanjem, zbirka tablet za vse. Na pot! Greva! Pojdiva iz Staufna v dvaintridesetih stopinjah, dokler znoj ne premoči blaga in ne moreva več ločiti blaga od kože, dokler niso noge eno s čevlji in stezo: pojdiva v gozd, postaniva eno z njim, izprazniva steklenici, napolniva čute, poslušajva ptice, glejva sence, vohajva drevesa, postaniva nič in se predajva!

Jeva. Nemške klobase in domač kruh. Pijeva vino iz steklenic, zavitih v moker časopisni papir. Prijeten pogovor. Razpravljava o Heideggerju. O Heideggerju in njegovi koči v Todnaubergu, v kateri sta bila na obisku Paul Celan in René Char. O Heideggerju in nacizmu. Rečem: Sartre se je zmotil v levo. Heidegger se je zmotil v desno; to ne pomeni, da moramo sprejemati sredinske rešitve, moramo biti skrajni, radikalni,

ampak izogibati se moramo ideologijam. Ja. Ampak kje bova spala? Greva naprej navzgor, najdeva vrh klanca, razgled na vse strani, na temen gozd, jezero, steze, Nemčijo, O, Nemčija, razvijeva podlogo, zlezeva v spalni vreči, pijeva žganje, govoriva, in tukaj v srcu Evrope, na višini, ustanoviva Stranko počasnosti. Sva proti vsemu, kar gre hitro. Proti letalom, avtomobilom, hitrim mislim, hitrim ladjam, hitrim vlakom. Sva za vse, kar gre počasi, in po nekaj požirkih žganja ugotoviva, kako zelo radikalna je pravzaprav najina stranka; sestaviva program, za znak izbereva polža. Za počasnost in smeh. Lahko noč.

Zbudijo naju ptiči. Toplota vzhajajočega sonca. Dobro zajtrkujeva, greva naprej, navzdol pa spet navzgor, proti Feldbergu, zemljevid nama pove, da je tam gostilna. Hodiva po stezah, prečkava travnike, rumene jase, čistine v gozdu in včasih za trenutek opaziva zajca ali jelena. Govoriva in hodiva, molčiva in hodiva, razmišljava in hodiva, čez plotove, skozi ograje, ob potokih. Tridnevni pohod proti Todnaubergu. Gorsko mestece doseževa popoldne, v megli, opustiva misel, da bi našla filozofovo koč. Naključne mimoidoče sprašujeva: Heidegger? Ne poznajo. Nikoli slišali. Niso slišali za morda največjega nemškega filozofa po Kantu in Nietzscheju. Ne vedo, kdo je bil, tukaj, v kraju, v katerem je bival, kadar ni poučeval v Freiburgu. Martin Heidegger? Vprašava receptorko v penzionu, kamor prideva, da bi se stuširala in si spočila noge. Ja, Martin, pravi, enkrat je dal mojemu očetu cigareto, ko je bil oče star trinajst let. A bi se srečala z mojim očetom? Ja, z veseljem. Ste-

klenico vina na mizo. Očeta noter. Pravi: hiša je prazna, nihče je ne uporablja. Pred nekaj leti je bila tukaj angleška televizijska ekipa, od takrat naprej je pa vse tiho. Nobeden ne sprašuje po Martinu Heideggerju.

Naslednje jutro poiščeva kočo. Stoji na vrhu klanca, skrita med drevesi in grmovjem, ampak prepozna jo s fotografij. Na svoje veliko presenečenje vidiva, da so polkna odmaknjena, vrata odprta. Obrneva se. Ne. Tri dni sva hodila in zdaj sva manj kot petdeset metrov stran od slovite kočice. Približujeva se ji in v mojih mislih bije kakor srce: kaj, če skoči ven norec in naju prežene? In prav res. Ko prideva h koči, na vratih zagledava postavo. Zavpijem, da sva z Norveške, da sva peš prišla iz Staufna, da sem pisatelj in klatež. Postava naredi korak naprej, pride ven, stegne roko in reče: Heidegger.

Njegov vnuk je. Predstaviva se, ponudi nama lonček vode iz slavnega potoka, usedeva se vsak na svoj kamen, govorimo o Norveški in o hoji; o dedkovih sprehodih in čez nekaj časa o filozofiji in še posebej o pesništvu in književnosti. Ja, seveda pozna Heideggerjevo biografijo Rüdigerja Safranskega. Ve, kako je Thomas Bernhard oštel Heideggerja v *Starih mojstrih*. To oštevanje moramo vzeti kot velik kompliment, pravi in konča pogovor. Kam gresta pa zdaj? vpraša. Naprej greva, rečem.

Naprej. Naprej greva. Tako kot v pravljicah. Ampak noge se utrudijo in spanje zunaj postane utrudljivo. Predlagam, da prenočiva v hotelu. Pogrešam posteljo in televizor, stene in zavese. Ampak klatež pred mano, Narve, moj kolega, predlaga, da greva

namesto tega čez italijansko mejo in v Dolomite. Rad bi šel v hribe, rad bi videl neverjetno oblikovano gorovje, hodil po višini, začel resno hojo. Spreva se. Moram priznati, da sem izčrpan, nisem še pravi klatež in to je moj drugi zlom. Konča se tako, da greva z vlakom v Italijo. Že po dveh nepremičnih dnevih v hotelu začutim nemir in mravljince; hoja mi je prešla v kri, spet hočem ven na cesto.

A zdaj vem, da se ne da v trenutku zaživeti tako, da ni preprosto postati klatež. Potrebni so trening in pogum, privajanje in čas.

Po gozdu greva proti Asolu, proti hiši, kjer sem dva meseca živel pri svojem prijatelju Haroldu Costellu, pisatelju, ki ni nikoli pisal. V tisti hiši sem napisal dele svojega prvega romana, in medtem ko hodiva mimo vinogradov, oljk, čebelnjakov in živih mej, pomislim: krog je sklenjen. Krog se je pravkar začel. To je začetek. Začetek dolge poti k temu, da postanem klatež.

12

Zapustim lokal, napajališče v Åsanu, odidem skozi vrata v novih pohodnih čevljih znamke Garmont, svetlo zeleni so in dobro grejo skupaj z obleko, s temno modro obleko s svetlimi črtami in hlačami na zvonec. Nova bela srajca in, najbolj izstopajoč od vsega, nov športni nahrbtnik, oranžen je in sveti se. Zadovoljen sem s svojo podobo, odločno se odpra-

vim proti ašenski cerkvi, kjer se gre naprej po poštni poti. Pravijo, da je Rousseau na svoje pohode hodil oblečen v nekakšno armensko nošo: v usnjeni kapi in z usnjenim šalom, in s srajco iz filca. Obstaja njegov portret v tej opravi, ki ga je naslikal Ramsay. Samozavestna drža in blaznost, ki jo človek zazna v njegovem pogledu, ustrežata portretu, ki ga sam naslika v uvodu k *Izpovedim*: »Tukaj predstavljam podvig, ki nima primerjave in ki ga ne bo mogoče ponoviti. Svetu hočem pokazati človeka v popolni resnici narave in ta človek sem jaz.«

Ampak o sebi ni mogoče napisati resnice.

Človek piše in se skriva. Človek se obleče v jezik.

Za Rousseauja velja isto, kot je Maurice Blanchot napisal za Kierkegaarda: »Ko do neke mere nenehno govori o sebi in razmišlja o okoliščinah svojega življenja, Kierkegaard praviloma o tem ne pove nič pomembnega in svojo veličino utemeljuje na ohranjanju skrivnosti. Pojasnjuje in zakriva se hkrati.«

Armenska noša je kostum in enako Rousseau tudi piše, da bi se zakril. Zatočišča ne išče v naravi, skriva se v književnosti, v gozdu besed. Izmisli si sebe in svojo okolico, in tako mora biti. Rousseau ni drugačen, naredi se drugačnega, pisatelj, ki nas prepriča, da je otrok narave, je v največji meri umeten: provokator, postopač, pravi pozer: »Samo jaz. Jaz zaznam svoje srce in jaz poznam ljudi. Nisem ustvarjen kot eden tistih, ki jih srečujem. Če že nisem boljši, sem vsaj drugačen. Ali se je narava odrezala dobro ali slabo, ko je zlomila kalup, v katerega me je ulila, naj človek presodi šele, ko me bo prebral.«

